

Balladák útközben – az 52. Nemzetközi Balladakonferencián

A franciaországi Vitrében rendezett 52. Nemzetközi Balladakonferenciáról [Csörsz Rumen István](#), a BTK Irodalomtudományi Intézet tudományos főmunkatársa készített beszámolót.

Egy középkori breton kisváros, Vitré volt 2024. május 13–17. között az **52. International Ballad Conference** (IBC) helyszíne. A konferenciát rendező skóciai székhelyű egyesület, a [Kommission für Volksdichtung](#) [Népköltészeti Bizottság] a folklorisztika egyik fontos nemzetközi műhelye, amely minden évben más helyszínen tart vándorgyűléseket. 2022-ben például Albániában, 2023-ban Helsinkiben találkoztak a kutatók, 2025-ben pedig Varsóban gyűlnek össze a balladák szakértői. A mostani, [Chansons voyageuses. Song Traditions on the Move Across Borders and Centuries](#) [Utazó dalok. Énekes hagyományok mozgásban határok és századok között] című tanácskozás szervezőtitkára Éva Guillorel breton történész és folklorista, a Rennes-i Egyetem tanára volt. Az előadók Franciaországból és Európa számos országából (Nagy-Britannia, Írország, Portugália, Németország, Észtország, Finnország, Svédország, Ukrajna, Szlovénia, Albánia, Koszovó), valamint az Egyesült Államokból, Dél-Afrikából és Indiából érkeztek. Magyarországot [Csörsz Rumen István](#), a BTK Irodalomtudományi Intézet tudományos főmunkatársa és [Szalai Fatima](#), a PPKE Irodalomtudományi Doktori Iskola hallgatója képviselte.

Az előadások párhuzamos szekciókban, angol és francia nyelven zajlottak. A szerteágazó témák között összefüggést teremt, hogy egyes vándormotívumok (szöveges és zenei szempontból) évszázadok óta alkotnak hálózatot Európa népei között. Ne csak a balladákra gondoljunk, hanem egyes párbeszédese daltípusokra, tréfás vagy panaszénekekre, katonadalokra is, amelyek manapság új jelentésréteget kaphatnak. Némelyiküket sikerült egy konkrét ősfomáig visszavezetni. A *Çanakkale, Çanakkale* kezdetű katonasíratót például egy török énekmondó írta az I. világháború idején, később a rádióban és lemezeken is terjedt. Ma a Balkán minden népénél megtalálható, néha már csak a dallama emlékeztet az egykori formára, hozzáidomulva a helyi zenei hagyományhoz (Leontina Musa). A *Die Gedanken sind frei* [A gondolatok szabadok] német műdal jól példázza, hogy bő 200 év alatt hányféle értelmezés járulhat egy eredetileg politikamentes vershez (Eckard John). Más 19–20. századi slágerek nemzetközi terjedéséről is elhangzottak előadások, beleértve a rockzenei átdolgozásokat, kontextusváltásokat (Rigels Hallili, Arbnora Dushi, Lumnije Kadriu, Marjetka Pisk, Alenka Bartulović).

A történeti rétegekben izgalmas kutatási témát jelentenek a populáris nyomtatványok (pontatlan magyar kifejezéssel: a ponyvairodalom) műfajai, amelyek évszázadokon át hatottak a szájhagyományra is. Szóba kerültek a spanyol *pastorella*-paródiák (Teresa Catarella), a francia nyomtatványok közül pedig például egy 1811-es gyilkosság verses feldolgozása, amelyet évtizedek múlva ismét kiadtak mint „friss hírt” (Jean-François „Maxou” Heintzen). Ennek kapcsán a füzeteket terjesztő énekmondók és vándorárosok szerepéről is új adatok hangzottak el. A bűnügyi vagy egyéb, tragikus balladák az adott közösség tabutémáit újra és újra felszínre hozták: a nemi szerepek aszimmetriáit, a társadalmi különbségek közti feszültségeket (pl. Ingrid Åkesson). Éva Guillorel a breton *gwerz*-dalokban a népi joggyakorlat, a hivatalos igazságszolgáltatással szembeni méltányos emlékezet jeleit látja (magyarul a [Doromb 11. kötetében](#) foglalta össze). A balladák valóságreferenciáinak kérdését a balkáni folklór kapcsán is többen érintették (Olimbi Velaj, Bubulinë Sylja stb.).

Külön témakört jelentett a népi énekesek, „adatközlők” és a gyűjtők közti kapcsolat módszertana, etikája, különös tekintettel a több évtizedes, bizalmas munkára (észt és breton vonatkozásban). David Atkinson kifejezetten a gyűjtött népköltési alkotások autenticitására kérdezett rá. A diaszpórák sajátos nyelvi és kulturális mikrokörnyezetét a dél-afrikai hollandok (Matilda Burden), az Amerikában élő franciák (Robert Bouthillier) és a dél-itáliai albánok (Sara Bell) kapcsán éppúgy érintették az előadók, mint a hajdan Szlovéniában élő, mára részben az Egyesült Államokba sodródott német Gottscheer közösség vizsgálatában (Anja Moric).

A vallásos szöveghagyomány és ikonográfia világi kapcsolatiról értekezett például a szlovén Marija Klobčar (a Mátyás királyról szóló mondákat érintő következtetésekkel), David Hopkin pedig a flandriai csipkeverőnők apokrif bibliai énekeiről. A modern szájhagyományba utat találó régi műfajokról, például az ír altatókról (Ciara Thompson) és egy finn zarándokénekről (Eero Peltonen) is hallhattunk előadást.

A magyar előadók szintén nemzetközi vándormotívumokról tartottak előadást. Csörsz Rumen István *The song of the choosy girl in Hungary and Central Europe* [A válogatós lány dala Magyarországon és Közép-Európában] címmel a válogatós lány motívuma köré szövődő mesék és legényválogató dalok összefüggéseit vizsgálta (magyar változat: *Literatura 2022/1*), előadását Kálmán C. György és Görög-Karády Veronika emlékének ajánlotta. Szalai Fatima az Ilona nevű magyar balladahősnők motívumait elemezte *The Ilona character as a beauty metaphor in Hungarian traditional ballads* [Az Ilona-alak mint szépségmetafora a hagyományos magyar balladákban] című előadásában, elsősorban moldvai csángó balladák és dalok nyomán, kitekintve Helené kultuszára is (magyar változat: *Doromb 11*).

Két reprezentatív breton folklóradatbázis bemutatására is sor került. A Dastum Alapítvány gondozásában működő *Dastumedia* és a magánkezdemenyezésből létrejött népzenei tudástár, a *Kan.bzh* hatalmas anyagot tesz hozzáférhetővé hangzó és írott források nyomán. A népzenei felvételek zömét magángyűjtők tették közkinccsé több évtizedes gyűjtésükből. Az utóbbi adatbázisban sok kéziratos lejegyzés és aprónyomtatvány is megtekinthető. Mindezek tanulságosak a hasonló hazai adattárak, például a *Magyarországi populáris nyomtatványok* adatbázisa szempontjából.

Az IBC résztvevői zömmel gyakorló énekesek, népzeneészek, zenetanárok. Esténként társasvacsorák, közös éneklés és táncház tette teljessé a programot. Vitré középkori utcáit breton népzeneészek hegedű-, klarinét- és harmonikakiséretével jártuk be. A Maison des Cultures de Monde [A Világ Kultúráinak Háza] műemlék pincéjében népzene szakos diákok műsorát hallgattuk, a tanácskozás helyszínéül szolgáló Centre Jacques Duhamel Mozart-termében pedig az *Horvâ* breton progresszív folkegyüttes adott koncertet. Felkerestük a szomszédos Fougères impozáns várát és középkori óvárosát, ahol breton népzenei workshopon vehettünk részt. Ezt a hétvégén Availles-sur-Seiche falucska folkfesztiválján saját népzeneink (észt–finn, skót, magyar stb.) csoportos oktatásával viszonztunk, nagy sikerrel. Szalai Fatimával közös magyar népzeneóráink végén a breton hegedűsök, harmonikások, klarinétosok moldvai csángó dalokat és dunántúli ugrózt játszottak, magyarul énekeltek, sőt néhány táncot is megtanultak.

A konferencia programja és az előadások összefoglalói letölthetők.